

PB - 05037

شورای عالی حوزه‌ی علمیه قم

مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خاوران

مدرسه‌ی علمیه‌ی حضرت فاطمه (س) (عج)

پایان‌نامه سطح دو (کارشناسی)

شفاعت

در آیات و روایات

پایان‌نامه‌ها و پژوهش‌های قرآنی
استاد راهنما

سرکار خانم تسبیحی
موسسه معارف اسلامی امام رضا (ع)

تهیه و تنظیم

مینا اسکندری

زمستان ۱۳۸۵

طبق حقوق مؤلفین کلیه حقوق این پایان‌نامه محفوظ و مویوط به مؤلف آن می‌باشد
هرگونه استفاده از مطالب مویوط به کسب اجازه از مؤلف می‌باشد

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مؤسسه معارف اسلامی امام رضا

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

پست الکترونیکی: info@Maaref.ir | پایگاه اطلاع رسانی: www.Maaref.ir

شورای عالی حوزه‌ی علمیه قم

مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خاوران

مدرسه‌ی علمیه‌ی حضرت فاطمه (سلام‌الله‌علیها)

پایان‌نامه سطح دو (کارشناسی)

شفاعت در آیات و روایات

مؤسسه معارف اسلامی امام‌رضا
استاد راهنما

سرکار خانم تسبیحی

تهیه و تنظیم

مینا اسکندری

زمستان ۱۳۸۵

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

تقدیم

تقدیم به گوهر تابناک نبوت و امامت، مرکز دایره‌ی بیت رحمت
حضرت فاطمه زهرا (سلام الله علیها) و به پیشگاه مقدس حضرت ولی عصر (عجل الله تعالی فرجه)
که صحت و اصالت هر کار منوط به امضاء و رضای اوست.

مؤسسه معارف اسلامی امام رضا

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

تقدیر و تشکر

با تقدیر از پدر و مادرم که سایه محبت و گذشتشان همیشه بر سترم سایه افکنده است
و بذر عشق و محبت به ائمه اطهار (علیهم السلام) را در دلم جای دادند و ان شاء الله که از شفاعت
همان بزرگواران بهره‌مند شوند.

همسر من که در پرتو وجودش بالیدن و شکفتن را آموختم و پیوسته از در عشق و محبت
و ایثار و اخلاص و معزفت دریای وجودش بهره بردم.

با تشکر از مدیریت محترم و دلسوز حوزه‌ی علمیه‌ی حضرت فاطمه (سلام‌الله‌علیها)
سرکار خانم جان‌نثاری،
استاد ارجمندم خانم تسبیحی

که راهنمایی‌های ارزنده و گرانبه‌ای ایشان رهگشایم بوده است.

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

تحقیق پایانی با موضوع: مطالعات در آیات و روایات

که توسط پژوهشگر محترم سرکار خانم: سینا اسکندری

برای دریافت دانشنامه سطح ۲ (کارشناسی) تدوین شده است، توسط هیأت داوران مورد ارزیابی

قرار گرفته و در تاریخ ۱۵/۶/۱۳۸۶ با کسب رتبه ۱۸،۸۳

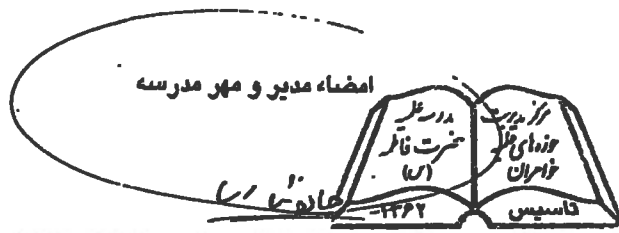
پذیرفته شده است.

استاد راهنما: سرکار خانم تبیی

استاد داور: جناب حجت الاسلام تدین

مدرسه علمیه: حضرت فاطمه (س)، لای امام رضا

شهرستان: قراقرز

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

چکیده

شفاعت در لغت به معنای وساطت در رسانیدن نفع یا دفع ضرر به کسی یا نوعی سببیت و تأثیر است و از مباحث کلامی اسلام است. شفاعت از اموری است که برای نیل به مقاصد و احتیاجات زندگی از آن استفاده می‌شود.

شفاعت در اصطلاح آن است که شخص آبرومندی از بزرگی بخواهد که از کیفر مجرمی بگذرد یا بر پاداش خدمتگذاری بیفزاید (بنابراین شفیع از مولی درخواست نمی‌کند که از مقام عبودیت صرف نظر کند بلکه از یکی از راه‌ها مانند متوسط شدن به صفات میولی استفاده می‌کند)

فلسفه وجودی شفاعت همانند توبه است، یعنی تنها روزنه‌ی امیدی است برای گنهکاران که بدانند راه بازگشت به سوی خداوند هنوز باز است و یأس و ناامیدی بر آنان غلبه نکند، نه اینکه باعث جری شدن افراد برای انجام گناه باشد.

(شفاعت در میان امم پیشین و حتی در میان مشرکان وجود داشته زیرا شفاعت ریشه در عقاید دینی دارد؛ در قرآن نیز آیاتی به این مسئله اشاره کرده است.)

آنچه از تحلیل معنای شفاعت بدست می‌آید این است که، شفاعت موجب لغو اصل علیت نخواهد شد بلکه آن را تأکید می‌کند و خدای سبحان مبدأ نخستین هر سبب و تأثیر

است و سببیت هر سببی به او منتهی می‌شود و این شفاعت تکوینی است. و اما شفاعت تشریحی که در عالم تکلیف و مجازات است، که بخشی آمرزش خداوند یا تقرب در دنیا را می‌طلبد و بخشی به پاداش. و بخشی به عذاب تعلق دارد. این شفاعت بر دو قسم است، شفاعت در دنیا که شفاعت کنندگان در این قسمت چند گونه‌اند: توبه، ایمان، عمل صالح، قرآن، ملائکه،

شفاعت در دنیا
و آخرت

مؤمنان، و قسم دیگر: شفاعت در قیامت است که شفاعت کنندگان در این قسمت عبارتند از: پیامبران، ملائکه، شهداء، مؤمنین، فاطمه زهرا (سلام الله علیها)، دانشمندان، حافظان قرآن، خویشاوندان، همسایگان، امین بودن فرد، توسل، روزه، صلوات.

و اما شفاعت مثبت که همان وساطت نیکو است که شر را از مؤمنی دفع یا خیری را به سوی او جلب می‌کند. آیات قرآن در این زمینه به چند قسم تقسیم می‌شوند: شفاعت برای شفاعت خداست و حق مختص او می‌باشد و شفاعت برای گروهی از بندگان خاص خداست و شفاعت ^(۱) برای فرشتگان در روز رستاخیز است. ^(۲)

اما شفاعت منفی که بر سه قسم است، که شامل خیال‌های بیهوده ^(۱) که باطل و بی‌اساس است و گروهی ^(۲) که پیوند ایمانی خود را با شیعیان روز قیامت قطع کرده‌اند و بنابراین از شفاعت آنان محروم هستند و بالاخره بت‌های مصنوعی عرب جاهلی ^(۳) که پست‌تر از آنند که درباره پرستندگان خود شفاعت کنند. آیات بسیاری در این زمینه وجود دارد. از شرایط شفاعت می‌توان از: اذن الهی، رضایت خدا نسبت به فرد مورد شفاعت و رضایت خدا نسبت به شفیع نام برد.

شفاعت شونده‌گان عبارتند از: اصحاب بئین ^(۱) که تعریف دقیق از آنان ارائه نشده بلکه خصوصیات جهنمیان بیان شده تا بوسیله آن تا حدودی به صفات اصحاب بئین برسیم، در مورد جهنمیان بیان شده: نماز نمی‌خواندند، به مسکینان طعام نمی‌دادند، روز قیامت را تکذیب می‌کردند.

دیگر شفاعت شونده‌گان، کسانی هستند که از خداوند عهد گرفته‌اند، اینان کسانی هستند که ایمان دارند ولی عمل صالح ندارند، آنان بخاطر اعمال بدشان داخل جهنم می‌شوند ولی طبق آیات قرآن بخاطر داشتن عهد، شفاعت می‌شوند و از آتش نجات می‌یابند.

عده‌ای از شفاعت محروم هستند مانند: کافران، ستمگران، ناصبی‌ها، افرادی که فرزندان رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) را آزار داده‌اند، کسانی که نماز را سبک شمرده‌اند و به شفاعت اعتقاد

ندارند. قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

بنابراین شفاعت نه تنها باعث تشویق به گناه نمی‌شود بلکه از گناه جلوگیری می‌کند، در واقع شفاعت ایجاد امید می‌کند و باعث ایجاد رابطه معنوی با اولیاء الله می‌شود.

آیات مربوط به شفاعت چند گونه است: آیاتی که شفاعت را بطور مطلق نفی می‌کند، آیاتی که فقط خداوند را به عنوان شفیع معرفی می‌کند، آیاتی که شفاعت را مشروط به اذن خداوند می‌داند، آیاتی که برای شفاعت شونده شروطی را بیان می‌کند.

بحث شفاعت در روایات نیز فراوان مطرح شده است.

از جمله گروه‌هایی که شفاعت را تکذیب می‌کنند وهابیان هستند که مؤسس این مذهب محمد بن عبدالوهاب است.

عقاید آنها عمدتاً نفی عقاید و اعمال دیگر مسلمانان و اتهام شرک به دیگر مسلمانان است. بنابراین شفاعت را شرک می‌دانند و در راستای عقاید خود اماکن مقدس را مورد جمله قرار می‌دادند، از جمله، مدینه، کربلا و نجف اشرف.

شبهات بسیاری در زمینه شفاعت وارد شده از جمله اینکه: درخواست شفاعت از غیر خدا شرک است؛ و اعتقاد به شفاعت مایه جرأت افراد می‌گردد؛ شفاعت پارتی‌بازی در دستگاه خدا است؛ آیا شفاعت کنندگان مهربان‌تر از خدا هستند؛ آیا شفاعت با عدالت خدا سازگار است؟

که به این شبهات در قرآن و برخی کتاب‌های کلامی پاسخ داده شده است.

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
بخش اول: کلیات	
۹.....	۱-۱- تبیین موضوع
۱۰.....	۲-۱- اهمیت و ضرورت پژوهش
۱۱.....	۳-۱- پیشینه‌ی پژوهش
۱۲.....	۴-۱- قلمرو و دامنه‌ی پژوهش
۱۳.....	۵-۱- روش پژوهش
بخش دوم: شفاعت	
۱۷.....	فصل اول: مفهوم شفاعت
۱۷.....	۱-۱- معنای لغوی شفاعت
۱۸.....	۲-۱- معنای اصطلاحی شفاعت
۱۹.....	۳-۱- فلسفه شفاعت
۲۱.....	۴-۱- پیشینه‌ی شفاعت
۲۵.....	فصل دوم: گستره‌ی تکوینی و تشریحی
۲۵.....	۱-۲- شفاعت تکوینی
۲۷.....	۲-۲- شفاعت تشریحی

۳۵	۲-۳-شفاعت مثبت
۴۰	۲-۴-شفاعت منفی
۵۱	فصل سوم: شرایط شفاعت
۵۱	۳-۱-اذن الهی
۵۳	۳-۲-رضایت خدا نسبت به فرد مورد شفاعت
۵۴	۳-۳-رضایت خدا نسبت به شفیع
۵۸	فصل چهارم: شفیعان و شمول شفاعتشان
۵۸	۴-۱-شفاعت کنندگان
۵۸	۴-۱-۱-افراد یا اموری که شفیع در دنیا هستند
۶۱	۴-۱-۲-شفیعان روز قیامت
۶۷	۴-۲-شفاعت شوندگان
۶۷	۴-۲-۱-اصحاب یمین
۷۱	۴-۲-۲-کسانی که از خدا عهد گرفته‌اند
۷۲	۴-۳-محرومان از شفاعت
۷۶	فصل پنجم: نقش و آثار شفاعت
۷۶	۵-۱-ایجاد امید و مبارزه با روح یاس
۷۷	۵-۲-ایجاد رابطه معنوی با اولیاء الله
۸۱	فصل ششم: گستره‌ی زمانی شفاعت
۸۱	۶-۱-شفاعت در دنیا
۸۲	۶-۲-شفاعت در آخرت
۸۴	۶-۳-تفاوت شفاعت دنیوی و اخروی

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

فصل هفتم: شفاعت در آیات ۸۸

۱-۷- آیاتی که شفاعت را به طور مطلق نفی می‌کنند ۸۸

۲-۷- آیاتی که تنها خداوند را به عنوان شفیع معرفی می‌کنند ۹۳

۳-۷- آیاتی که شفاعت را مشروط به اذن خدا و فرمان او می‌دانند ۹۶

۴-۷- آیاتی که برای شفاعت‌شونده شرایطی را بیان کرده‌است ۹۸

فصل هشتم: تفسیر برخی آیات مربوط به شفاعت ۱۰۲

۱-۸- تفسیر برخی آیات که شفاعت را به طور مطلق نفی می‌کنند ۱۰۲

۲-۸- تفسیر برخی آیات که تنها خداوند را به عنوان شفیع معرفی می‌کنند ۱۰۶

۳-۸- تفسیر برخی آیات که شفاعت را مشروط به اذن خدا می‌دانند ۱۱۴

۴-۸- تفسیر برخی آیات که برای شفاعت‌شونده شرایطی را بیان کرده‌است ۱۱۷

فصل نهم: شفاعت در روایات ۱۲۱

۱-۹- روایاتی از پیامبر (صلی الله علیه و آله) ۱۲۱

۲-۹- روایاتی از امام علی (علیه السلام) ۱۲۲

۳-۹- روایاتی از امام سجاد (علیه السلام) ۱۲۲

۴-۹- روایاتی از امام باقر (علیه السلام) ۱۲۳

۵-۹- روایاتی از امام رضا (علیه السلام) ۱۲۳

۶-۹- روایتی از امام زمان (عجل الله تعالی فرجه) ۱۲۳

فصل دهم: عقاید برخی مخالفان شفاعت و شبهات پیرامون شفاعت و پاسخ آن‌ها ۱۲۵

۱-۱۰- تاسیس وهابیت ۱۲۵

۲-۱۰- مختصری از عقاید وهابیت ۱۲۶

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

۱۴۱	۱۰-۳-درخواست شفاعت از غیر خدا شرک است
۱۴۳	۱۰-۴-آیا اعتقاد به شفاعت مایه‌ی جرأت افراد می‌گردد؟
۱۴۶	۱۰-۵-آیا شفاعت پارتی‌بازی در دستگاه خداست؟
۱۴۸	۱۰-۶-آیا شفاعت کنندگان مهربان‌تر از خدا هستند؟
۱۴۸	۱۰-۷-شفاعت ارتباطی به دنیا ندارد
۱۴۹	۱۰-۸-آیا شفاعت با عدالت خدا سازگار است؟
۱۵۰	۱۰-۹-آیا سنت الهی یکنواخت است؟
۱۵۳	خلاصه
۱۶۵	نتیجه‌گیری
۱۶۶	پیوست تحقیق (مقاله)
۱۶۷	فهرست منابع
۱۷۰	ضمائم و ملحقات

مؤسسه معارف اسلامی امام رضا

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

مقدمه

هنگامی که سخن از جرم و گناه، و محکومیت یک فرد به میان می‌آید، و شخصی پنا به میان می‌گذارد، و درباره آن فرد فعالیت و وساطت می‌کند، تا او را از مرگ و اعدام یا زندان و توقیف نجات بخشد، می‌گوییم: فلانی، در حق او «شفاعت» کرد.

عقیده به شفاعت به اندازه‌ای در میان مسلمانان رسوخ دارد که هر کجا برویم و از هر که بپرسیم این اعتقاد را برگرفته از اصول اعتقادی خود می‌داند.

می‌بینیم که در مواقع راز و نیاز مسلمان‌ها با خدا، و نیز در کنار قهر پیشوایان بزرگ اسلام، دل‌ها و اندیشه‌های افراد گنهکار، به سوی شفیعان درگاه الهی کشیده می‌شود و از آنان می‌خواهند که از پیشگاه خدای بزرگ بخواهند تا آنان را مورد عفو و رحمت الهی قرار دهند. بطور کلی شفاعت از «شفع» گرفته شده و به معنای «جفت» است و در مقابل «وتر» است، به عبارت دیگر، شفاعت همان کمک کردن اولیاء خدا است با اذن خدا، به افرادی که در عین گناهکار بودن پیوند ایمانی خود را با خدا، و پیوند معنوی خویش را با اولیاء خدا قطع نکرده‌اند و از نظر کمال روحی باید به حدی سقوط نکرده باشد که نیروی جهش و تکامل را از دست داده باشد.

اهمیت مسئله شفاعت زمانی نمود بیشتری پیدا می‌کند که به این نکته بیانده‌شیم، که مسئله شفاعت با اعتقادات سر و کار دارد و بحران‌های ناشی از کج فهمی این مسئله بسیار عمیق است. همچنانکه می‌بینیم برخی اقشار به افراط و تفریط رفته‌اند و گمراه شده‌اند.

آدرس: قم، بلوار شهید منتظری، کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲

در این تحقیق سعی شده بر مبنای آیات و روایات قدم برداریم تا حقیقت شفاعت، آنچنان که در آیات و روایات بیان شده در حد توان آشکار گردید و این مسئله را می‌توان از **ویژگی‌های** این پژوهش دانست.

باید توجه داشت که از زمان حضرت آدم (ع‌الیه‌السلام) مسئله شفاعت وجود داشته، و در واقع نور وجودی پیامبر اسلام (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) و ائمه اطهار شفیع حضرت آدم (ع‌الیه‌السلام) و حوا شدند تا این سنت الهی از ابتدای تاریخ بشریت شکل گیرد.

اعتقاد به شفاعت در دوران‌های بعد نیز به صورت تحریف شده موجود بوده و حتی در میان اعراب جاهلیت که بت‌ها را مالک شفاعت می‌دانستند و بت‌های بی‌اراده را می‌پرستیدند و پای آنها قربانی می‌دادند تا نزد وجود واحدی که می‌دانستند وجود دارد، شفاعت آنان را کنند؛ اما پس از ظهور دین مبین اسلام، مردم با شفاعت حقیقی که مد نظر حضرت حق است آشنا شدند و متوجه عقاید غلط نیاکان خود در این زمینه شدند.

بنابر آنچه بیان شد ضرورت تحقیق در مورد شفاعت تا حدودی آشکار می‌گردد و در این زمینه در تحقیق موجود سعی شده از قرآن، تفاسیر و منابع روایی و کلامی بهره گرفته شود. این تحقیق دارای روش کاربردی است و نوع تحقیق دینی می‌باشد و در این راستا برای دستیابی به منابع مورد نیاز از کتابخانه‌های مختلف بهره گرفته شده.

تحقیق حاضر در دو بخش به نگارش در آمده که بخش اول آن، کلیات است که شامل پنج فصل است.

در فصل اول تعریف و تبیین موضوع شفاعت مطرح شده و در فصل دوم سعی شده اهمیت و ضرورت این پژوهش مطرح شود، در فصل سوم به پیشینه شفاعت پرداختم که از زمان اولین بشر یعنی حضرت آدم (ع‌الیه‌السلام) آغاز شده و تا کنون نیز این بحث ادامه داشته است. در فصل چهارم به قلمرو و دامنه شفاعت پرداختم و سوالاتی را مطرح نمودم که مسبب قدم گذاشتن بنده در راه تحقیق این مسئله گشت. در نهایت در فصل پنجم به روش پژوهش اشاره

شده تا مسیر کلی تحقیق آشکار باشد. **کوچه شماره ۸، پلاک ۱۲**